Actieblad
JULI 1995, 106E JAARGANG NR. 3

TEGEN DE KWAKZALVERIJ

UITGAVE VAN DE VERENIGING TEGEN DE KWAKZALVERIJ, VERENIGING TOT EVALUATIE VAN ALTERNATIEVE BEHANDELMETHODEN EN TOT BESTRIJDING VAN DE KWAKZALVERIJ

Het kort geding

'Ik wens dat zich nimmer een hollandsch hoofd met den duitschen narrenkap dekken zal. ...De homöopathie is een van de verschijnselen in de maatschappij die haar ontstaan verschuldigd zijn aan ledige hoofden en dolle enthousiasten, om te zwijgen van gepolijste bedriegers.'

D. Soeterik: ***Iets over homöopathie*** *(brochure ± 1860)*

Naar aanleiding van het kort geding dat de Alkmaarse homeopathische fabriek VSM tegen onze Vereniging aanspande, verschenen in de vorige editie van het *Actieblad tegen de Kwakzalverij* reeds achtergrond-artikelen over VSM, over de omstreden publikatie in het Pharmaceutisch Weekblad en over de personen, die binnen VSM verantwoordelijk zijn voor deze wanhoopsdaad. In dit artikel wil ik u deelgenoot maken van de veronderstellingen, die er binnen het bestuur leven, over de mogelijke achtergrond van deze op het eerste gezicht zo onbezonnen actie van het bedrijf. Het vonnis staat in extenso afgedrukt op de pagina's 5 en 6.

Wetenschappelijke ambities

Op de homeopathiemarkt heeft VSM te concurreren met bedrijven als Vogel, Pflüger, Dolisos, Bonusan en Weleda. De grootste concurrent, ook nu nog groter dan VSM, is Vogel en deze richt zich voornamelijk tot de leek en tot de drogisterijen. VSM wilde meer en trachtte zijn wetenschappelijk image op te poetsen door zich meer op de artsen te richten, die zoals bekend lange tijd homeopathica op ziekenfonds- en later AWBZ-rekening konden voorschrijven.

VSM zelf werkte hard aan zijn image en aan dat van de homeopathie. Er werden meerdere apothekers in dienst genomen en er kwam een afdeling Research en Development, zoals een echte farmaceutische industrie dat heeft. Zoals reeds vermeld in het artikel over VSM in het vorige *Actieblad* kwamen er cursussen, themadagen, workshops, symposia, rondleidingen en documentatiemateriaal vooral voor artsen. Men richtte zich ook nog wel tot de leek (Pinkhof wees er in 1917 al op, dat de homeopaat zijn patiënt tot mede-ingewijde maakt), maar in toenemende mate tot artsen, dierenartsen, tandartsen, therapeuten, drogisten en dergelijken. VSM ging ook werken met artsenbezoekers en subsidieerde universitaire onderzoekers, die sympathiek ten opzichte van de homeopathie stonden, zoals de Maastrichtse Knipschild en de Utrechtse celbioloog van Wijk. Hierin werden vele tonnen gestoken. Ook werd, wij vermeldden dat ook al eerder, een wetenschappelijke Onderscheiding ingesteld, genoemd naar de inmiddels overleden homeopathische nestor Arij Vrijlandt.

Adverteren in Medisch Contact

VSM ging ook - een novum - adverteren in *Medisch Contact,* het ledenblad van de Koninklijke Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst, maar had bij de keuze van haar onderwerp niet veel geluk. In een van die advertenties, het zal in het begin van de jaren tachtig zijn geweest, bepleitte men in zo'n pagina-grote advertentie de homeopathische behandeling van erysipelas. Nu is erysipelas, in goed Nederlands wondroos, een gevaarlijke ontsteking van onderhuids weefsel ten gevolge van besmetting met streptococcen, die bij niet-adequate behandeling zelfs dodelijk kan verlopen. Ingezonden brievenschrijvers wezen hierop en de redactie haastte zich te verklaren, dat zij onvoldoende had opgelet en dat dergelijke gevaarlijke onzin niet meer geplaatst zou worden. In 1988 zorgde een VSM-advertentie opnieuw voor vermaak en verbazing in de ingezonden brievenrubriek. De afdeling p.r. van het bedrijf had nu een onschuldiger onderwerp gekozen, waarmee bovendien de grondslagen van de homeopathie (veel artsen wilden het maar niet begrijpen!) ook nog op simpele wijze kon worden uitgelegd.

'Kun je met koffie slapeloosheid genezen?', zo luidde nu de tekst. 'Koffie is een opwekkend middel en er zijn mensen die de slaap niet kunnen vatten wanneer zij 's avonds koffie hebben gedronken. In de homeopathie wordt koffie, maar dan in homeopathische verdunning, Coffea D3, juist voorgeschreven aan mensen die niet in slaap kunnen vallen omdat er allerlei gedachten door hun hoofd dwarrelen.' En zo ging dat verder: aan goede tekstschrijvers heeft men bij VSM nooit gebrek gehad!

De arts Hoogendoorn nam de moeite zijn reactie op schrift te stellen: hij verbaasde zich er allereerst over, dat de Duitse homeopaat Fritz Donner in 1934 voor dezelfde indicatie hetzelfde middel had gepropageerd, maar dan in een duizendvoud sterkere verdunning. 'Dat schijnt niet zo nauw te luisteren', aldus Hoogendoorn. Hij kwam ook met een interessant tegenvoorstel: 'Kan men ter voorkoming van kosten en om een gang naar de apotheek overbodig te maken, zijn doel niet even goed bereiken als men voor het naar bed gaan tracht de laatste achtergebleven druppel aan het kopje te ontworstelen?'. Hij vroeg zich in gemoede af of de praktizerende homeopathische artsen werkelijk vertrouwen zouden hebben in dit soort medicatie.

(vervolg op pag. 2)

Inhoud

NOTEERT U EVEN?
Jaarvergadering van de Vereniging tegen de Kwakzalverij.
ZATERDAG 7 OKTOBER A.S. TE UTRECHT.

Colofon

Vereniging tegen de Kwakzalverij
Opgericht 1 januari 1881
Correspondentie-adres: Jister 17-19, 8446 CD Heerenveen; tel. 05130-25956

Bestuur:
Voorzitter: C.N.M. Renckens, vrouwenarts, Hoorn
Secretaris: H. de Vries, apotheker, Heerenveen
Penningmeester: I.H. Harms, dierenarts, Hardenberg
Leden: drs. P.C. Bügel, psycholoog, Groningen; mr. Th. Douma, advocaat, Haarlem; C.P. van der Smagt, huisarts, de Bilt; prof.dr. H. Timmerman, hoogleraar farmacochemie, Voorschoten; W.M. Veenema, huisarts, Joure; W. Zijp, tandarts, Enkhuizen
Adviserend lid: S. Lelie, Middelburg
Redacteur: J.Th. Balk, Keverberg 54, 1082 BE Amsterdam.
Het Actieblad tegen de Kwakzalverij verschijnt 5x per jaar.
Abonnement: *f* 45 per jaar.
ISSN: 1383-116X
Postgiro van de Vereniging: 32237 ten name van Penningmeester van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, Hardenberg.
De contributie bedraagt thans minimaal f 50 zulks met inbegrip van het abonnement op het Actieblad tegen de Kwakzalverij; voor studenten en leerlingverpleegkundigen f 10; begunstiger wordt men door een schenking aan de vereniging van minimaal f 500.

D. Hoogendoorn

(vervolg van pag. 1)

Met AVRO en NCRV in de bocht

In het najaar van 1991 gooide de firma het maar weer eens over een andere boeg en werd weer gekozen voor een meer directe benadering van de consument. Op de televisie werd door AVRO en NCRV wekenlang reclame gemaakt voor de homeopathie door pseudo-voorlichtingsprogramma's met als titel resp. 'Natuurlijk genezen' en 'Een andere wijze'. Talrijke gelovige en waarschijnlijk daartoe door geld bewogen artsen (Erdsieck, Debats, Bogaerds, Polderman, van der Reijden e.a.) en farmacognosten (ene Van Meer en natuurlijk die vreselijke Utrechtse professor Labadie) werkten mee aan die 'gesponsorde' programma's, waarin de namen van VSM-, Vogel- en Pflügerproducten onbekommerd werden genoemd.

In het *Pharmaceutisch Weekblad* noemde Venema de activiteiten van de omroepen schaamteloos en stelde, dat hier voorlichting niet meer was te onderscheiden van reclame. De Vereniging tegen de Kwakzalverij eiste in een schrijven aan het Commissariaat voor de Media stopzetting van de beide series, maar voorzitter mr. A. Geurtsen liet ons weten, dat hij daartoe niet de bevoegdheid bezat. Wel stelde hij een onderzoek naar de financiering van de series in en dat resulteerde in forse boetes voor de beide omroepen, opgelegd wegens overtreding van de media-wet.

Stijgende omzetcijfers, stijgend zelfvertrouwen

Intussen stegen dus ook in de jaren negentig de omzetcijfers van het bedrijf, tot het record van 47 miljoen in 1994, en dat leidde bij de nieuwe bedrijfsleiding (Fontijn was in 1990 opgevolgd door een driemanschap: Roosenboom, Bech en Dicke) kennelijk tot een schier onaantastbaar gevoel van zelfvertrouwen. Alleen: het gebrek aan erkenning in de wetenschappelijke wereld bleef maar knagen. Die tonnen subsidie aan Knipschild, Van Wijk en aanverwanten, die hadden toch enkele aardige publikaties opgeleverd en de Britse homeopaat Reilly slaagde er zowaar in eens per drie jaar een artikel afgedrukt te krijgen in een gerenommeerd Engels medisch tijdschrift.

Daaruit moest nu toch ook maar eens munt geslagen worden. Het zullen die twee elementen zijn geweest, commercieel succes en frustratie over gebrek aan academische erkenning, die er tezamen met die voor homeopaten zo kenmerkende mengeling van domheid en naïveteit, in 1994 toe leidden, dat men afsprak de volgende belediging niet meer te zullen accepteren. Na jaren slikken en zwijgen bij alle hoon, die 'hun homeopathie' ten deel viel, zou men op een geschikt moment zelf de aanval gaan zoeken. De gelegenheid kwam al snel en de tegenstander was toevallig een oude bekende: de Vereniging tegen de Kwakzalverij.

Regelgeving homeopathica in Nederland

Tot op heden mag elke zonderling de paardebloem verwrijven, oplossen in alcohol en flink schokschuddend verdunnen en het spul vervolgens als homeopathisch geneesmiddel in de handel brengen. Er is een wildgroei van homeopathische fabriekjes, vrijwel geen toezicht en het arsenaal kan elk moment worden uitgebreid. Ook VSM profiteerde wel van die vrijheid, want ze bracht enkele jaren geleden heel *zeitgemäß* middelen als 'Petrochem' en 'Milieudetox' in de handel (tegen ziekten door milieuvervuiling!). Toch wilde ook VSM zich graag beschermen tegen ongewenste concurrentie en daarom werd al geruime tijd, vaak via NEHOMA, aangedrongen op registratie van homeopathische middelen.

In het *Pharmaceutisch Weekblad* nr. 45 van november 1994 verscheen van de hand van Lisman, medewerker van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, een stuk over de op handen zijnde - door de EU aan ons land opgelegde - wettelijke regeling voor homeopathica. NEHOMA en de Vereniging tegen de Kwakzalverij kregen van de redactie van het *Pharmaceutisch Weekblad* het verzoek hierop een commentaar te geven. Voor de strekking van die artikelen verwijs ik opnieuw naar het Actieblad van april jl. (Verenigd Europa en de homeopathie, pag. 3 e.v.).

Kort geding aangespannen

VSM zag nu zijn kans schoon en legde onmiddellijk contact met een van Nederlands grootste advocatenkantoren (De Brauw Blackstone Westbroek). Na intensieve voorstudie werden op 30 december 1994 - zes weken na verschijnen van het *PW*-artikel - aangetekende brieven verzonden aan Renckens, De Vries, de Vereniging tegen de Kwakzalverij en de redactie van het *Pharmaceutisch Weekblad.* Men stelde daarin aan alle vier betrokkenen een rechtszaak in het vooruitzicht tenzij:

1) men zich voortaan zou onthouden van uitspraken waarin a. homeopathica en/of SRL-gelei op negatieve manier zouden worden besproken, resp. als 'onwerkzaam en nutteloos' zouden worden betiteld; b. SRL-gelei als 'dubieus' werd aangemerkt; c. uitspraken waarin de Symphytum-component van SRL-gelei als 'kankerverwekkend' wordt aangemerkt.
2) een rectificatie in het PW geplaatst zou worden, waarin de uitspraken van Renckens en De Vries onrechtmatig zouden worden genoemd.
3) door elk der gesommeerden een bedrag van *f* 25.000,- zou worden betaald aan VSM als tegemoetkoming in de door haar geleden schade.
4) men zich zou verplichten per overtreding een boete te betalen van *f* 10.000,- .

Uiteraard waren deze eisen voor alle betrokken partijen onaanvaardbaar en dat werd door de Vereniging tegen de Kwakzalverij aan de advocaat van VSM bericht op 20 januari 1995. Van onze zijde werd besloten geen publiciteit te zoeken, want die zou immers vanzelf wel komen als het proces door zou gaan, hetgeen nog allerminst zeker leek. De Vereniging wordt wel vaker met juridische actie bedreigd en dankzij haar voorzichtige woordkeuze is het in de afgelopen twintig jaar slechts tweemaal daadwerkelijk tot een proces gekomen (In 1975 mocht Moerman geen kwakzalver genoemd worden en in de jaren tachtig koos VARA-ombudsman Frits Bom partij voor de tevreden Vasolastine-gebruikers). Bovendien leek de zaak voor VSM tamelijk kansloos: de eis, dat wij ons zouden moeten onthouden van negatieve uitspraken over een omstreden geneeswijze als de homeopathie, kon - in het jaar waarin de vijftigste verjaardag van het herstel van de vrijheid van meningsuiting in Nederland werd gevierd - toch weinig kans op inwilliging door de rechter verwachten. Bovendien werd in het gewraakte artikel de naam VSM in het geheel niet genoemd. Nee, toen twee weken later nog niets van VSM was vernomen, had de zaak er alle schijn van dat de sommatie slechts een poging tot schrik-aanjagen en intimidatie was geweest.

Actie VSM prominent in de krant

Inmiddels was de zaak op 24 januari 1995 toch uitgelekt en bracht *Het Parool* de VSM-actie prominent in de krant onder de kop 'Alternatieven slaan voor het eerst hard terug'. Het ligt voor de hand dat VSM, hoewel zij het ontkent, zelf voor het lek heeft gezorgd om gratis publiciteit te verkrijgen. De associatie van een van hun produkten (zij maken ook een SRL-gelei en het produkt loopt zelfs zeer goed; het betreft een wrijfmiddel tegen gewrichtsslijtage en spierpijn, maar voorheen tegen nog veel meer kwalen; de bijsluiter werd tussentijds 'opgeschoond') met een kankerverwekkende stof nam men kennelijk op de koop toe onder het oude motto van Henry Ford, die eens zei: 'Ze mogen zeggen rotford, ze mogen zeggen primaford, zolang ze maar Ford zeggen en die naam correct gespeld wordt!'. Alle grote kranten brachten daarna het nieuws en VSM kon niet meer terug. Men besloot af te zien van een proces tegen het Pharmaceutisch Weekblad, maar op 7 februari 1995 vielen de dagvaardingen in de bus bij ondergetekende, De Vries en de VTK.

"De Middeleeuwen even teruggekeerd"

Op 7 maart vond het kort geding plaats in de Amsterdamse Arrondissementsrechtbank. De vice-president van dat hof mr. U. Bentinck leidde de zaak. Het Parool gaf op 8 maart de gang van zaken uitstekend weer: 'In de moderne gangen van het Amsterdamse gerechtshof leken gistermiddag de middeleeuwen even teruggekeerd. Voor de rechter stonden de Vereniging tegen de Kwakzalverij en VSM. De laatste is naar eigen zeggen fabrikant van homeopathische middelen, maar in de ogen van de vereniging weinig meer dan een kwakzalver in managerskostuum. In kort geding poogde de fabrikant de vereniging tot zwijgen te brengen'. VSM deelde ter zitting mede, dat 'SRL-gelei VSM' een kwart van de omzet van het bedrijf opbrengt en dat de omzet sinds de negatieve publiciteit scherp was gedaald. De vereniging zou met een hetze tegen de homeopathie in het algemeen en tegen VSM in het bijzonder bezig zijn, en de advocaat had ook wel een vermoeden waarom. De VTK heeft, aldus de VSM, nogal wat artsen in zijn gelederen en als het gebruik van (homeopathische) zelf-medicatie zou worden verminderd, dan zou dat voor al die artsen extra klandizie betekenen!

De discussie spitste zich echter vooral toe op het al dan niet kankerverwekkend zijn van de gelei en wat de gedaagden daarover nu precies gezegd hadden. VSM maakte aannemelijk, dat de hoeveelheid carcinogeen bij uitwendig gebruik onder de Duitse normen ligt en schreef het ontbreken van waarschuwingen voor gebruik van SRL-gelei door zwangeren en op de niet-intacte huid toe aan nonchalance en niet aan onwil. Op een vraag van de rechter hoe lang het middel al op de markt is, werd geantwoord dat dat inmiddels zo'n drieëntwintig jaar is. Dat antwoord verbaasde de rechter zeer, omdat eerder tijdens de zitting de werkzaamheid van het produkt ter sprake was geweest: *er bleek geen enkel gepubliceerd wetenschappelijk artikel over het middel te bestaan.* De advocaat van VSM had zich bij het aannemelijk maken van de eis tot schadevergoeding zelfs beroepen op voor het produceren van een 'interim-rapport' over een in Engeland lopend onderzoek gemaakte kosten. In dat belangrijke onderzoek wordt het middel vergeleken met een ander smeersel en de SRL-gelei van VSM zou zeer werkzaam zijn gebleken.

Slotbeschouwing

Op 23 maart wees de rechter vonnis. U kunt het elders in dit blad exact nalezen. Gelukkig hebben wij het - vijftig jaar na de ondergang van de Duitse nazi-dwaalleer - niet behoeven mee te maken, dat kritische uitlatingen over een tweehonderd jaar oude, toevallig ook Duitse, dwaalleer in ons land door de rechter verboden zijn. Maar of VSM van het vonnis iets heeft geleerd, dat valt nog te bezien. Op 4 april liet zij via haar advocaat weten, dat hoger beroep tegen het vonnis wordt aangetekend. De strijd van het grote geld ('Keiharde business' schreef *Intermediair* over de VSM-homeopathie op 3 februari) tegen het gezond verstand wordt dus vervolgd. Eén ding is zeker: ook als de tweede uitspraak voor de VSM-leiding wederom negatief uitvalt, dan nog is er voor hen geen vuiltje aan de lucht. Immers, de directie hoeft slechts even de productie-afdeling op te lopen en zich wat *Avena Sativa* toe te eigenen. Deze homeopathische bereiding van haver, bij voorbeeld in D 30 tabletten, heeft namelijk volgens het VSM Vademecum 1989 een toniserend effect bij nerveuze uitputtingstoestanden en is eveneens zeer heilzaam bij slapeloosheid.

C.N.M. Renckens

Een veer in de alvleesklier

In de rubriek 'Bij de rechter' van NCR Handelsblad behandelde Frits Abrahams het geval van een lijder aan suikerziekte die er door een jeugdige paragnoste toe werd gebracht te staken met zijn injecties van insuline. Met noodlottig gevolg. Met toestemming van de auteur nemen wij dit artikel hier over, waarbij de namen van verdachten en getuigen, zoals te doen gebruikelijk in de betreffende rubriek om redenen van privacy zijn gefingeerd.

Het is onvermijdelijk dat Astrid Tallinge terecht moet staan, maar eigenlijk is het jammer dat het hele schemerwereldje achter haar buiten schot kan blijven. Het wereldje van halfgare paragnosten, parapsychologen en paranormale genezers dat in Nederland op zóveel sympathie van de media kan rekenen, dat ontvankelijke zieltjes als Astrid erdoor beïnvloed raken. Met noodlottige gevolgen.

Astrid Tallinge is pas achttien jaar. Ze is een gezet meisje, gekleed in een spijkerbroek en een rood-wit T-shirt. Ze moet voor de Utrechtse rechtbank terechtstaan voor doodslag (subsidiair dood door schuld) op de 24-jarige Gerard Franing. Franing leed vanaf zijn jeugd aan suikerziekte. Hij had de ziekte goed onder controle dankzij vier insuline-injecties per dag.

De laatste tijd wilde Franing perse van zijn ziekte af. Hij had graag een kind van zijn vriendin, en hij was bang dat zijn ziekte erfelijk was. Dus wendde hij zich tot Astrid Tallinge die kort tevoren wondere gaven bij zichzelf had ontdekt. Het zat bij Astrid in de familie: haar grootmoeder was ook al paragnoste.

Na haar LEAO-opleiding voelde Astrid zich in april 1994 opeens overvallen door haar gaven. Haar overtuiging nam zulke obsessieve vormen aan dat haar moeder en haar zuster Corry zich ernstig zorgen begonnen te maken. In het najaar volgde Astrid in Frankrijk een werkweek bij de paragnost André Groote, bekend van de bizarre, occulte theorieën die hij sinds jaar en dag bij *Veronica* kan spuien.

Terug in Nederland nam Astrid een schriftelijke LOI-cursus in natuurlijke, geneeskrachtige kruiden, en begon een carrière als genezeres. Gerard Franing behoorde tot haar eerste klanten. Franing kwam eerst met herniaklachten bij Astrid. Al na een kwartiertje kon hij fluitend haar zolderkamertje bij haar ouders verlaten. Exit hernia. Nu de suikerziekte nog.

Op vrijdagnacht, 13 januari, nam Franing zijn laatste insuline-injectie. De volgende dag begon Astrid haar behandeling. Daarvoor trad zij eerst thuis uit haar lichaam om een onstoffelijk bezoekje aan Franing te brengen. Die lag te woelen in zijn bed. Astrid keerde terug naar huis om weer in haar lichaam te treden. Ze raadde Franing - via zijn moeder - aan zich onder de douche af te strijken. Het was de bedoeling dat de ziekte op haar, Astrid, zou overslaan.

Die morgen bracht Astrid ook een *lijfelijk* bezoek aan Franing. Ze streek over zijn lichaam en voelde zich steeds beroerder worden. Toen ze enkele uren later naar huis ging, zei ze tegen Franing: "Je hoeft niet meer te spuiten".

Dit alles heeft Astrid in eerste instantie tegen de politie verklaard. Maar vandaag, voor de rechter, wil ze daaraan niet meer herinnerd worden. "Ik heb het niet gezegd", zegt ze herhaaldelijk.

De voorzittende rechter, mevrouw mr. M. Veldhuijzen, leest voor: "U heeft gezegd: als er insuline wordt gespoten, gaat het helemaal mis met hem".

"Heb ik niet gezegd", snibt Astrid.

"Maar het is uw laatste zin! Meteen daaronder staat uw handtekening".

"Ik heb niet alles gelezen".

Oók haar oudere zuster Corry is opeens opvallend kort van memorie. Zij had tegen de politie gezegd dat Astrid vorig jaar onhandelbaar was geworden. Zij was niet meer af te remmen, zus en ouders hadden geen invloed meer op haar. Als getuige voor de rechter haalt Corry haar schouders op: "Dat heb ik allemaal nooit gezegd".

Er moeten zich van 14 tot en met 16 januari bloedstollende taferelen hebben afgespeeld ten huize van Gerard Franing. Gesecondeerd door zijn vriendin, vocht Franing op zijn bed tegen zijn lichaam dat om insuline sméékte, maar het niet kreeg. Franing werd al zieker en zieker, tot aan halve bewusteloosheid toe. Af en toe kwam Astrid langs voor een korte behandeling. Haar moeder en Corry gingen soms mee, en ook de moeder van Franing kwam er wel eens bij.

De behandeling bestond onder meer uit het uitdrijven van de geest van Franings overleden vader, van wie hij de ziekte zou hebben geërfd. Daartoe moesten kaarsen naast een foto van hem worden opgebrand. Ook stak Astrid, helaas niet zichtbaar voor het blote oog, een veer in de alvleesklier van Franing.

"Waarom?" vraagt de rechter.

"Ik wilde dat die klier weer ging werken", zegt Astrid.

Astrids moeder drong enkele keren voorzichtig aan op het inschakelen van een huisarts, maar ze kreeg geen steun. Ook Franing zèlf verzette zich er tegen.

Achteraf is echter de vraag: in hoeverre was Franing nog bij zijn volle verstand? Een als getuige-deskundige opgeroepen internist zegt: "Gezien het verloop van de bloedsuikerspiegel was hij al vanaf zondagmorgen niet meer in staat om vanuit zijn vrije wil te spreken".

Met Astrid ging het niet veel beter. Zij verbeeldde zich immers dat zij de ziekte van Franing had overgenomen. Haar moeder zag haar thuis ziek worden. "De suikerkristallen verschenen op haar handen", verklaarde ze tegen de politie.

"Is dat zo?" vraagt de rechter.

Astrid knikt. "Later zaten ze ook op mijn gezicht".

"Het kan niet dat kristalsuiker op de huid verschijnt", zegt de internist droog. "Glucose evenmin".

In huize Franing woedde inmiddels een storm van hysterie die zich niet meer liet bedwingen. Franing slaapt zeer onrustig in de nacht van zondag op maandag. Overdag is hij maar af en toe bij kennis. Maandagavond wordt hij doodziek wakker, en hij zegt: "Ik heb het gewonnen, er is geen arts nodig".

Plotseling ziet Astrid dat hij niet meer ademt. Grote paniek. Corry belt het alarmnummer, Astrid gooit een teil water over Franing. Maar Franing zal niet meer bijkomen. 's Avonds om elf uur wordt in het ziekenhuis zijn dood geconstateerd.

"Zou Franing ook zijn overleden als u hem niet had behandeld?" vraagt de officier van justitie, mr. J. Plooy.

"Iedereen kan elk moment overlijden", zegt Astrid.

"Zegt u toch niet: het is zijn eigen schuld?" vraagt de rechter.

"Hij had kunnen spuiten, als hij dat wilde".

"Heeft u nooit gedacht: het is mijn schuld?"

"Ik denk dat ik onschuldig ben".

De officier eist een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van 24 maanden waarvan 6 voorwaardelijk. "Zij heeft nagelaten medische hulp in te roepen", zegt hij.

Astrid slaat de handen voor de ogen en begint te huilen - het enige moment waarop ze emoties toont. De forensische psychiater wist geen raad met haar. "Ze vertelde me dat ze in de gevangenis aura's van medegedetineerden instraalde. Die vrouw is gek, denk je dan. Ontoerekeningsvatbaar. Maar ik vond geen psychische stoornissen waaruit dit zou kunnen voortkomen".

De advocaat, mr. W. Tijsseling, vraagt vrijspraak. "Het initiatief om te stoppen met insuline lag bij hem, niet bij haar".

(Het vonnis, twee weken later: voor dood door schuld: een gevangenisstraf van negen maanden waarvan drie voorwaardelijk.)

Frits Abrahams.

Het vonnis in het kort geding *(volledige tekst)*

IN NAAM DER KONINGIN

vonnis 23 maart 1995

DE PRESIDENT VAN DE ARRONDISSEMENTSRECHTBANK TE AMSTERDAM, RECHTSPREKENDE IN KORT GEDING in de zaak:

rolnummer KG 95/507Be van:

de besloten vennootschap VSM GENEESMIDDELEN B.V., gevestigd te Alkmaar,
e i s e r e s bij dagvaarding van 15 februari 1995,
procureur mr E.M.L. Moerel,

t e g e n :

1. DE VERENIGING TEGEN DE KWAKZALVERIJ, gevestigd te Amsterdam,
2. Cornelis Nicolaas Maria RENCKENS, wonende te Hoorn,
3. Harry DE VRIES, wonende te Heerenveen

g e d a a g d e n ,
procureur mr W.D.T.D. Wiarda,
advocaat mr Th.J. Douma te Haarlem.

Verloop van de procedure:

Ter terechtzitting van 7 maart 1995 heeft VSM gesteld en gevorderd overeenkomstig de in fotokopie aan dit vonnis gehechte dagvaarding.

Gedaagden, hierna ook gezamenlijk aangeduid als de vereniging, hebben verweer gevoerd met conclusie tot weigering van de gevraagde voorzieningen.

Na verder debat hebben partijen stukken, waaronder van weerszijden produkties en pleitnotities, overgelegd voor vonniswijzing.

Gronden van de beslissing:

1. In dit vonnis wordt uitgegaan van de volgende feiten:
   a. VSM, producent van homeopathische en fytotherapeutische produkten, brengt de wrijfmiddelen SRL gelei en Spiroflor/SRL gelei op de markt, die onder andere symphytumtinctuur bevatten. De woordmerken SRL GELEI VSM, SRL en SPIROFLOR zijn gedeponeerd bij het Benelux Merkenbureau.
   b. Renckens en De Vries zijn respectievelijk voorzitter en secretaris van het bestuur van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, die zich ten doel stelt de kwakzalverij op geneeskundig, farmaceutisch en aanverwant gebied te bestrijden.
   c. Renckens en De Vries hebben in die hoedanigheid een commentaar gepubliceerd in het Pharmaceutisch Weekblad (jaargang 129, nr. 45 1994, blz. 1151), onder de titel "Een wettelijke regeling voor homeopathica (III)".
   Daarin komen de volgende passages voor:
   "De Vereniging tegen de Kwakzalverij had liever gezien dat homeopathica werden bestempeld als de produkten die ze zijn: volstrekt onwerkzaam en nutteloos. (. . .)
   Een wettelijke regeling voor homeopathica lijkt in het verband van de Europese Gemeenschap echter onontkoombaar. Het kan ook goede kanten hebben als de regeling leidt tot eliminatie van dubieuze produkten. Een bestseller als SRL-gelei bijvoorbeeld - waarvan de Symphytum-component in dierproeven kankerverwekkend is gebleken - zal dan hopelijk van de markt verdwijnen (1). (. . .)

   Literatuur
   1. De Smet PAGM. De keerzijde van alternatieve middelen. Gebu 1993; 27 : 1-4".
   d. De Vries heeft zich in het televisieprogramma "Lijn V", uitgezonden op 26 oktober 1994, onder meer als volgt uitgelaten:
   "Het gevaar hiervan is dat op een gegeven moment mensen gaan denken: 'nou, het is veilig, het is betrouwbaar' en dan krijg je produkten als SRL-gelei (. . .) op de markt".
   "Dat is Symphytum Rhus Ledum-gelei.
   Dat wordt gebruikt als smeermiddel bij spierpijn en kneuzingen en dergelijke.
   Nou, ik zeg ook niet dat het niet zou werken, maar iedere gelei die, er zit een stof in die kankerverwekkend is en dan denkt iedereen: 'nou ik heb een onschuldig materiaal in handen' en blijkt er een kankerverwekkende stof in te zitten.
   Oh, er zit symphytum in en symphytum daar is van aangetoond dat het kankerverwekkend is".
   e. VSM heeft bij brieven van 30 december 1994 aan de vereniging bezwaar gemaakt tegen de hiervoor genoemde schriftelijke en mondelinge uitlatingen.
   f. In januari 1995 zijn in de dagbladpers de volgende artikelen verschenen waarin uitspraken van De Vries worden geciteerd over kankerverwekkende elementen, te weten pyrrolizidine-alkaloïden (PA's), die voorkomen in de symphytumcomponent van de SRL en Spiroflor/SRL gelei:
      - **Het Parool,** 25 januari 1995:
        "Claim na kritiek op alternatief medicijn. 'Alternatieven' slaan voor het eerst hard terug";
      - **Noord Hollands Dagblad,** 26 januari 1995:
        "VSM eist 50 mille van club tegen kwakzalverij";
      - **De Volkskrant,** 26 januari 1995:
        "Boze fabrikant homeopathische medicijnen eist genoegdoening";
      - **Het Parool,** 28 januari 1995:
        "Affaire SRL-gelei toont gat in medicijnen-wet";
      - **Intermediair,** 3 februari 1995:
        "Keiharde business";
      - **Intermediair,** 24 februari 1995:
        "VSM klaagt Vereniging tegen de Kwakzalverij aan".
2. VSM stelt dat de vereniging onrechtmatig jegens haar handelt door onjuiste, misleidende en onnodig denigrerende uitlatingen te doen over homeopathica in het algemeen en SRL- en Spiroflor/SRL-gelei in het bijzonder. Het PA-gehalte van die laatste produkten is volgens VSM zeer laag (gemiddeld 0,15 μg per gram gelei) en blijft zelfs bij een extreem gebruik ruim beneden de in Duitsland geformuleerde grenswaarde van 10 μg per dag. VSM stelt voorts dat de vereniging inbreuk maakt op haar merkenrechten in de zin van artikel 13A lid 2 Benelux Merkenwet. Op die gronden vordert zij:
   - de vereniging te verbieden ongunstige mededelingen te doen over homeopathica en/of (de symphytum-component van) SRL c.q. Spiroflor/SRL gelei;
   - de vereniging te veroordelen in het eerstvolgende nummer van het Pharmaceutisch Weekblad een rectificatie openbaar te laten maken;
   - de vereniging te veroordelen VSM een voorschot van *f* 50.000,= op schadevergoeding te betalen;

   één en ander als nader omschreven in het petitum van de dagvaarding.
3. Bij de beoordeling van de vordering is allereerst van belang dat

homeopathie een omstreden leer is, die heeft geleid tot een reeds tweehonderd jaar durende discussie tussen voor- en tegenstanders over haar werkzaamheid. Er bestaat geen aanleiding de vereniging in dit kort geding te verbieden zich te blijven mengen in die discussie, die een zwaarwegend maatschappelijk belang dient.

4. Daarnaast is het algemeen belang gediend met een openbaar debat over toxische en carcinogene pyrrolizidine-alkaloïden, die voorkomen in planten, waaronder symphytum, één van de bestanddelen van SRL c.q. Spiroflor/SRL gelei. Ook medewerkers van VSM hebben in het verleden in publikaties in het Pharmaceutisch Weekbnlad gewezen op de aanwezigheid van die stoffen in planten.
5. In die discussies, zowel over de wenselijkheid van homeopathie in het algemeen als over grondstoffen die voorkomen in specifieke middelen die als homeopathica op de markt worden gebracht, mogen Renckens en De Vries een mening hebben en die op grond van hun recht op vrijheid van meningsuiting namens de vereniging naar buiten brengen. Er zijn geen omstandigheden gebleken of aannemelijk geworden op grond waarvan een inbreuk op dat recht noodzakelijk is ter bescherming van de rechten van VSM.
6. Daarbij komt dat VSM niet betwist dat symphytum bij dierproeven kankerverwekkend is gebleken. Uit de mededelingen van Renckens en De Vries kan niet worden afgeleid dat de vereniging feitelijk iets anders heeft beweerd, namenlijk dat de gelei van VSM kankerverwekkend is, zoals VSM heeft betoogd. In dit geding kan er dan ook niet van worden uitgegaan dat de uitlatingen van de vereniging onjuist of door onvolledigheid misleidend zijn in de zin van artikel 6 : 167 BW, waardoor de vereniging onrechtmatig heeft gehandeld jegens VSM. De omstandigheid dat de vereniging geen produkten met symphytum heeft genoemd van andere fabrikanten kan niet tot een ander oordeel leiden. In dit verband valt op dat de publikaties in de dagbladpers pas zijn verschenen nadat VSM de vereniging op 30 december 1994 had gesommeerd haar uitlatingen te staken. Niet kan worden uitgesloten, gezien de strekking van de krantekoppen in januari en februari 1995, dat VSM zelf de publiciteit heeft gezocht en daardoor in het debat over symphytum de aandacht van het grote publiek heeft getrokken.
7. Tenslotte kan niet worden aangenomen dat de vereniging inbreuk heeft gemaakt op de merkenrechten van VSM, nu geen sprake is van gebruik in het economisch verkeer als bedoeld in artikel 13A onder 2 van de Benelux Merkenwet.
8. Eén en ander leidt tot de conclusie dat er geen plaats is voor de gevraagde, ingrijpende voorzieningen. VSM wordt als de in het ongelijk gestelde partij belast met de proceskosten.

BESLISSING:

1. **Weigert de gevraagde voorzieningen.**
2. **Veroordeelt VSM in de kosten van dit geding, tot heden aan de zijde van de vereniging begroot op *f* 330,= wegens vastrecht en op *f* 1500,= aan salaris procureur.**
3. **Verklaart dit vonnis uitvoerbaar bij voorraad.**

Gewezen door de vice-president mr U.W. Bentinck, fungerend president der Arrondissementsrechtbank te Amsterdam, en uitgesproken ter openbare terechtzitting van donderdag 23 maart 1995 in tegenwoordigheid van de griffier.

En ... kunnen zij iets uitrichten tegen kanker?

De taal van de kwakzalver (slot)

door Drs. A.L. Ternee.

'Das Organon ist die Wurzel der Homöopathie, ich pflege meine Studenten etwas daraus vorzulesen, damit sie sehen, welch ein übermass von Dummheit ....'

Virchow (1853)

Dagelijks overlijden mensen aan kwaadaardige ziekten. Dankzij de moderne geneeskunde kan tegenwoordig bijna de helft van de mensen met een kwaadaardige ziekte worden genezen (de score van de alternatieve geneeskunde ligt hier ongeveer op nul procent, zoals Piet Borst laatst in een tussenzinnetje in zijn NRC Handelsblad-column opmerkte), maar kanker blijft derhalve een zeer belangrijke doodsoorzaak in onze statistieken. De begeleiding van de 'opgegeven' kankerpatiënten vormt voor veel artsen een moeilijke, maar tevens vaak veel voldoening schenkende taak. De verlichting van pijn en ongemak, de troost, voorlichting aan patiënt en omgeving over het te verwachten beloop en ten slotte de stervensbegeleiding, soms in de vorm van een zachte dood: het zijn medische handelingen, die in niets onderdoen voor curatieve, soms meer heroïsche behandelmethoden. Juist op dit terrein komen naast de medische ook de menselijke kwaliteiten van de arts volop tot hun recht. De relatie, die in die levensfase kan ontstaan tussen medicus en patiënt, is vaak zeer intensief en voor beiden verrijkend.

Het is al weer enkele jaren geleden dat een huisarts, die zijn beste krachten had gegeven aan de begeleiding van een vrouw met een uitgezaaide vorm van borstkanker, tot zijn verbazing en teleurstelling na haar overlijden ontdekte, dat zich in haar medicijnkastje een grote hoeveelheid homeopathische middelen bevond. Er bleek sprake van maar liefst zeven verschillende middelen, die zich in ampullen voor injectie bevonden. De doosjes waren gedeeltelijk leeg en soms nog half gevuld. De data op de doosjes, keurig afgeleverd door de eigen apotheek, suggereerden dat de toediening van deze middelen nog tot vlak voor haar overlijden was voortgezet!

De ampullen vermeldden de volgende middelen: Disci comp. c. stanno, Apis D2, Belladonna D20, Lens cristallina embryon. D4, Arnica(planta tota) D6, Rosmarinus D6, Nicotinia Tabacum D6 en tenslotte werden voor oraal gebruik ook nog korreltjes (globuli) met Cartilago comp. aangetroffen. Er moesten honderden ampullen in de patiënt zijn leeggespoten, zoveel was wel duidelijk. Onbekend bleef natuurlijk wat de onbekende homeopathische 'medebehandelaar' aan de vrouw heeft gezegd over de effecten van zijn middelen en over de hoop op genezing. Hij heeft er hoogstwaarschijnlijk wel bij de vrouw op aangedrongen om één en ander voor haar eigen huisarts geheim te houden, haar daarbij natuurlijk in een lastig parket brengend. Stel je voor: je bent doodziek en moet steeds tegen je huisarts iets verzwijgen.

Homeopathie en kanker

Wat beweert de homeopathie van oudsher over de behandeling van kanker en wat beweren hedendaagse homeopaten over de mogelijkheden van de homeotherapie bij de gevreesde ziekte? Op drie manieren zullen wij trachten op deze prangende vragen een antwoord te vinden. Eerst zal worden bekeken of het vanuit de homeopathische theorie denkbaar is, dat homeopathie kanker kan genezen. Daarna wordt bekeken wat er in de diverse repertoria van de homeopathische industrie te vinden is over homeopathie en kanker en tenslotte zullen enkele uitspraken van vooraanstaande Nederlandse homeopaten worden geciteerd.

De theorie

Centraal in de homeopathische gedachtengang staat het similia-principe: u behandelt het gelijkende met het gelijkende. Een stof, die in grote hoeveelheden toegediend bepaalde symptomen opwekt is bij voldoende (schokschuddend bereide) verdunning in staat de ziekte te genezen. De laatste tijd wordt de homeopathie door de meeste homeopaten vooral geschikt geacht voor chronische kwalen en daar valt kanker zeker ook onder. De geneesmiddelkeuze wordt bepaald aan de hand van de zogenaamde 'geneesmiddelproeven': daarin beschrijven proefpersonen de sensaties die zij ervaren na inname van het te beproeven geneesmiddel. Hahnemann beschreef van sommige middelen zeer veel symptomen: voor Sepia (inktvis) meer dan vijftienhonderd, voor Pulsatilla (wildemanskruid) meer dan duizend, waaronder bijv. als symptoom 954, optredend 20 uur na de inname: *Von einer unangenehmen Nachricht verfällt er in tiefe Traurigkeit und Verzagtheit.*

Bij de behandeling van kanker moet dus gedacht worden aan stoffen die een dergelijk ziektebeeld kunnen opwekken. Van carcinogene stoffen zijn er gelukkig inderdaad veel beschikbaar: een meer bekende is de smeerwortel *(Symphytum officinale),* die behalve kankerverwekkend (bij dieren, maar natuurlijk ook bij de mens) ook leverbeschadigend is gebleken. De stof komt als tinctuur o.a. voor in SRL-gelei VSM, maar wordt ook door andere homeopathische fabrikanten op de markt gebracht. Merkwaardigerwijs worden als indicaties voor de homeopathische toepassing van de smeerwortel niet leverziekte of kanker genoemd (leverkanker moest toch wel een absolute indicatie zijn!), maar daarentegen slappe kwaaltjes als spierpijn en artrose.

Geconcludeerd kan worden, dat er aan grondstoffen voor de bereiding van homeopathische kankermiddelen geen gebrek bestaat en dat de homeopathische theorie zeker geen belemmering hoeft te vormen.

De repertoria

Echte genezing wordt nergens beloofd, maar alle door ons geraadpleegde gidsjes vermelden een aantal middelen, die bij kanker, soms gespecificeerd per type kanker, kunnen worden gebruikt.

Pascoe-therapie (16e druk,1991) is nogal holistisch en geeft naast de aanbevolen medicatie talrijke andere adviezen. Er worden vijftien 'algemene maatregelen' geadviseerd, zoals resolverende therapie volgens Ascher, afleidende therapie via darm, nieren en huid, isopathische toevoer van rechtsdraaiend melkzuur, fokale sanering, ozontherapie en 'geopathogene sanering' (het bed niet boven een aardstraal!). Als homeopathica bij kanker worden veertien middelen genoemd, zoals Stronglife, Quassia Similaplex, Anti-Blasto A-Injektopas en Hocura-diureticum.

Het **Homeopathisch Artsen Vademecum** van Pflüger (6e oplage, 1989) geeft, behalve middelen voor hinderlijke klachten als jaloezie en vroegtijdige zaadlozing, een aanzienlijk aantal middelen bij kanker: alleen als ondersteunende therapie. Bij de ziekte van Hodgkin worden dertien middelen genoemd, waaronder twee voor injectie. Bij leverzwelling ten gevolg van de ziekte neme men Prunus L 12 forte. Onder het hoofdje Kankervorming worden twintig middelen genoemd, waarvan zes voor injectie (als de patiënt te ziek is om al die zinloze middelen te slikken, dan gaat de homeopaat gewoon spuiten, nietwaar?). Intrigerend vonden wij het middel Lapis Cpl. 317, aanbevolen bij 'borst-, onderlijf- en klierkanker'. Bij Lymfosarcoom staan negen middelen vermeld, waaronder bij 'klierverhardingen' het Cistus Cpl. 335. Ook voor maaggezwellen weet Pflüger raad: Galium Cpl. 149, goed tegen 'voortgeschreden verzwering en deformaties'.

Het **VSM Vademecum voor Enkelvoudige homeotherapie** (1990) vermeldt in het alfabetische register voor hoofdindicaties bij Carcinoom dertien middelen, maar alleen als aanvullende en "umstimmende" therapie. Eén van de aanbevolen middelen is Carbo animalis (dierlijke kool) en op pag. 108 lezen wij daarover, dat dit product gemaakt is van zwak uitgegloeide kool van rungaar rundskernleer en dat er van dit middel twee of meer geneesmiddelproeven bekend zijn (dat wordt in de gids gecodeerd als 'gepro++'). Carbo animalis heeft in grote trekken hetzelfde geneesmiddelbeeld als carbo vegetabilis, maar verdient de voorkeur bij 'neoplasmatische ziekte processen en kliertumoren'.

Het **Geneeskundig repertorium Steigerwald** (1990) noemt bij Carcinoma twee hoofdmiddelen, gericht op de meest voorkomende oorzaak van de ziekte en onder 'overige preparaten' vier middelen, die gericht zijn op de specifieke oorzaak bij de desbetreffende patiënt. Conium plantaplex is een van de hoofdmiddelen en bevat zo'n tiental bestanddelen. Bij 'woekerende cellen en weefsels' wordt driemaal daags 10-20 druppels geadviseerd.

Homeopaten over kanker

Als wij in De Jongh's *Critische beschouwingen over de homoeopathie,* die fantastische bron van informatie, kijken wat de oude homeopaten over dit onderwerp te berde brachten, dan valt op dat de meesten zich terughoudend over de kansen op genezing uitlieten. Belangstelling voor het onderwerp was er wel, want bijv. RABE pleitte ervoor ook spontane gebeurtenissen (zoals het ontstaan van schoorsteenvegerskanker) als geneesmiddelproeven te beschouwen en zo goede middelen op het spoor te komen. Handig - het wordt thans vooral gedaan door antroposofen en natuurgenezers - is het vaststellen en behandelen van precancereuze toestanden. De patiënt heeft niets, maar zal zeker kanker krijgen, tenzij hij zich onderwerpt aan de voorgestelde therapie. In zijn *La doctrine de l'homeopathie française* (1931), stelde VANNIER, dat de 'état cancerinique' predisponeert tot het krijgen van kanker. Hij stelde vast, dat deze toestand vier oorzaken kent, de vier enige 'grandes maladies', die er zijn: tuberculose, syphilis, gonorrhoe en psora (arthritisme). Als VANNIER deze toestand eenmaal had herkend - en hij was daar zeer goed toe in staat, lang voordat de schoolgeneeskunde dat kon - dan was het dringend gewenst de verantwoordelijke toxines door middel van drainagetherapie te behandelen. Genezing van kanker met behulp van homeopathica werd geclaimd door de homeopaat MüNCH, die in 1939 in het door Dr. Schwabe uitgegeven *Allgemeine homöopathische Zeitschrift* een artikel publiceerde over de uitwendige behandeling van carcinomateuze ulceraties met homeopathische middelen. De homeopaat MULLER rapporteerde in 1933 de genezing van een carcinoom met een hooggepotentieerd preparaat (*D1000*).

Landgenoten-homeopaten

De vorig jaar overleden arts **A.Vrijlandt** mag rustig als pionier en coryfee worden betiteld. Hij had dertig jaar een huisartsenpraktijk te Utrecht en werkte later met geestelijk gehandicapte kinderen. Bekendheid genoot hij echter vooral als homeopathisch arts, in een

tijd dat daar nog enige moed voor nodig was. Toen in de jaren zeventig de belangstelling voor het alternatief genezen begon toe te nemen, besteedde de NCRV daaraan een uitzending van Plein Publiek en Vrijlandt vertegenwoordigde daar de homeopathie. Omdat er naar aanleiding van de uitzending een boekje is uitgegeven *(Genezen kan ook anders)*, beschikken wij thans nog over een goede weergave van zijn woorden. Hij behandelde ook het onderwerp kanker en homeopathie.

Een letterlijk citaat uit zijn artikel laten wij hier volgen: 'Welke ziekten zijn met succes te behandelen met homeopathische middelen? Mijn ervaring, en die van vele anderen, is: "Alle acute en chronische ziekten, zowel goedaardige als kwaadaardige, mits er nog voldoende herstelmechanismen aanwezig zijn om te stimuleren tot volledig herstel. Grote orgaan-, of weefselbeschadigingen maken een volledig herstel vaak onmogelijk." (....) De doelstelling van elke homoeotherapie is volledig herstel! Dit houdt in dat mensen die van de geboorte af aan verantwoord homeopathisch worden behandeld, indien mogelijk, na elke ziekte begeleid worden tot aan een volledig herstel. In mijn eigen huisartsenpraktijk zag ik daardoor het aantal chronische ziekten afnemen, sommige ziektes verdwenen helemaal (de patiënt bleef in mijn praktijk, maar gezond!) en ik had de indruk dat het aantal kwaadaardige ziektes afnam. (....) Begeleiden van het sterven is in de homoeopathie een heel zinvol gebeuren, wat men meerdere malen meegemaakt moet hebben om op de juiste manier te kunnen waarderen.'

Antroposofen en homeopathie

Op 18 februari 1989 hield onze Vereniging haar jaarvergadering te Amsterdam en aan die bijeenkomst werd door de VARA-radio aandacht besteed. Als tegenwicht tegen de uitgesproken opvattingen van onze Vereniging was door de VARA ook een vertegenwoordiger van de Vereniging van Homeopathische Artsen in Nederland, de VHAN uitgenodigd. De heer **Obels,** destijds penningmeester van de VHAN, voerde namens hen het woord. Met deze alleraardigste man hadden wij vooraf al een kort gesprek, waarin hij onze voorzitter toevertrouwde goede resultaten te bereiken bij diverse gynaecologische problemen, zoals o.a. bij de behandeling van vleesbomen. Op een vraag van mijn kant over de toepassing van homeopathische middelen door antroposofen deelde hij mij mede daarover grote twijfels te hebben: hun kennis van de homeopathie was volgens hem vaak onvoldoende.(Later schreef de antroposoof Verbrugh eens, dat de 'geheimen van de homeopathie' toch het best tot hun recht komen binnen de antroposofie. Wie zou er nu gelijk hebben?) Om een eind te maken aan het fabeltje, dat de homeopathie alleen maar onschuldige ziektes behandelt, waarvoor de gewone geneeskunde nog geen goede oplossing heeft gevonden, kwam Obels met het volgende verhaal. Een goede vriend en collega-homeopathisch arts werd eens getroffen door leukemie (bloedkanker). De diagnose was gesteld door een internist en met deze internist kwam de homeopaat overeen, dat allereerst een homeopathische behandeling zou worden toegepast. De arts liet zich intussen regelmatig door de internist controleren en ziet: de ziekte ging terug en de patiënt leefde nog lang en gelukkig. Voor een uitgebreid commentaar van de voorzitter ontbrak voor de microfoon de tijd, maar het is natuurlijk algemeen bekend, dat sommige vormen van chronische leukemie ook zonder enige behandeling jarenlang stabiel kunnen blijven.

"Homeopathie is een prikkeltherapie"

Eén van de geleerdste homeopaten van ons land en de enige, die op een echt inhoudelijk proefschrift kan bogen is de Amstelveense arts **E.S.M. de Lange-de Klerk.** Zij heeft zich in 1976 gedurende een jaar bekwaamd in de homeopathie te Londen aan de 'Faculty of Homeopathy' en begon daarna een eigen praktijk. In de hoogtijdagen van de alternatieve geneeskunde slaagde zij erin om bijna een miljoen gulden WVC-subsidie te verkrijgen voor een dubbelblind onderzoek naar de waarde van homeopathie bij kinderen met bovenste luchtweginfecties. Het proefschrift, bewerkt aan de Vrije Universiteit (had Abraham Kuyper dat nog maar mee kunnen maken!), leidde tot de conclusie, dat er geen statistisch significante verschillen waren tussen de echte behandelde groepen en de placebo-groep (Actieblad nov. 1993).

Toen dat resultaat nog niet bekend was, had De Lange andere verwachtingen en zij deelde die mee in een interview in mei 1989 met de *Haagsche Courant:* 'Kinderen reageren meestal beter en sneller op homeopathische middelen dan volwassenen'. Waarom dat zo is, dat wist De Lange ook niet, maar het kon te maken hebben met de grotere gevoeligheid voor prikkels en de homeopathie is immers een prikkeltherapie. Over de rol van de homeopathie bij ernstige ziekten zei ze: 'Patiënten die ik nooit eerder gezien heb, vragen mij geregeld om aan hun bed te komen. Meestal verkeren zij in een hopeloze situatie. Iemand staat bij voorbeeld een amputatie te wachten, of is gedeeltelijk verlamd of heeft een ernstige ziekte van de afweer. Eigenlijk sta je dan als homeopaat met je rug tegen de muur. Toch ben je gekomen, gewoon uit piëteit voor de patiënt. Die ziet jou als een mogelijk laatste redmiddel. Soms kun je een situatie ten goede keren. Bij voorbeeld bij een patiënt met een open been. Dan kun je een amputatie voorkomen.' (...) Zelf zou ik bij borstkanker eerst voor een operatie kiezen en dan pas voor homeopathie kiezen als ik met die ingreep ten minste mijn kans om te overleven vergroot. Maar bij longkanker zou de keuze anders uitvallen. Als het zover is kan de traditionele therapie mij net zo min redden als de homeopathie. Je kunt met het een of het ander hooguit het lijden verlichten'.

Zomer 1993 werd er aan de VU door de studenten-werkgroep Additieve geneeswijzen een discussie-avond georganiseerd onder de titel 'Homeopathie, kwakzalverij?'. Er waren drie inleiders: ons bestuurslid prof. Timmerman, de Utrechtse bioloog R. van Wijk en de VU-privaat-docent homeopathie **Bodde.** De laatste wees vooral op de mogelijkheden van de homeopathie bij chronische ziekten. Hij neemt dagelijks effecten waar, die met gewone geneesmiddelen niet bereikt kunnen worden. Met zwavelkorrels K20 genas hij een jongetje van migraine! Veel onderzoek heeft hij nooit verricht, maar hij kan putten uit een rijke praktijk-ervaring met de homeopathie en hij kan daar op moderne wijze over vertellen. Zo had hij ruim een jaar geleden eens een vrouw op zijn spreekuur - Bodde is ook huisarts te Rotterdam - met een kwaaltje, dat weinig ernstig leek en dat Bodde naar behoren had kunnen behandelen. De vrouw zou aan het eind van het consult de spreekkamer verlaten, maar - zeer goed! - Bodde bemerkte, dat zij, terwijl zij de deurknop al in de hand had, aarzelde en dat haar kennelijk nog iets dwars zat waarmee zij niet makkelijk voor de dag kwam. En de aap kwam uit de mouw: haar liefste huisdier, een poes, had een kankergezwel aan de tepel en het zag er voor dat beestje slecht uit. Of dokter Bodde daar misschien niets voor had? Nou, dokter Bodde was natuurlijk geen dierenarts, maar liet zich toch overhalen - onder het motto baat het niet, het schaadt ook niet - om voor de poes een homeopathisch recept uit te schrijven. Zelf had hij er eerlijk gezegd weinig vertrouwen in. Hij hoorde er natuurlijk niets meer over, tot de vrouw bij toeval voor iets geheel anders een jaar later zijn spreekuur weer bezocht. En wat bleek: de poes was volledig genezen van het gezwel. Ook de vrouw was het hele voorval bijna vergeten te melden.

Ook glasharde ontkenning ontbreekt

Kan men nu stellen, dat de geciteerde homeopaten hebben gelogen over de mogelijkheden van de homeopathie bij kanker? Bij herlezing valt op, dat men nauwelijks zelf voluit stelt, dat bij kanker enig succes te verwachten valt. Maar glasharde ontkenning ont-

breekt evenzeer. Men kan iets proberen, men heeft anekdotische successen gezien, het blijkt bij dieren soms te werken, het lijkt kanker soms te voorkomen etcetera. Voorzichtigheid is troef, maar voor wanhopige mensen, die van de gewone geneeskunde geen wonderen meer kunnen verwachten of die in grote onzekerheid verkeren over hun lot, voor dergelijke mensen kunnen ook dit soort uitlatingen weer de strohalm lijken, waaraan men zich dan toch voor enige tijd vastgrijpt.

En hoe defensief de homeopaten zich dus ook hebben uitgedrukt, de suggestie dat submoleculair verdunde middelen bij kanker iets kunnen betekenen, blijft overeind. En de patiënt is gewend aan die voorzichtige wijze van uitdrukken, want ook veel kankerspecialisten zullen zich bij het bespreken van een eventueel nog te beproeven palliatieve behandeling op dezelfde wijze uitdrukken. Maar de laatsten beschikken nog over effectieve methoden, waarvan voor- en nadelen goed moeten worden afgewogen. Dat de homeopaat met zijn volstrekt lege handen hetzelfde vertrouwde jargon hanteert tegenover de patiënt met kanker, dat is het eigenlijk het allerergste, want het is o zo bedrieglijk.

Communicatie-training van Moerman-aanhangers

De voorzitter van de Vereniging tegen de Kwakzalverij richtte zich op 28 mei l.l. met de volgende brief tot de voorzitter van het bestuur van de Nederlandse Kankerbestrijding te Amsterdam.

Door diverse verontruste leden zijn wij geattendeerd op publikaties in het tijdschrift *Kanker* (april 1995) en in de *Nieuwsbrief* van de NKB, afl. mei 1995, waarin sprake is van overleg en zelfs samenwerking tussen uw organisatie en de Moermanvereniging. Zo hebben medewerkers van het KWF-voorlichtingscentrum op 28 januari 1995 een training gegeven aan de voorlichters van de Moermanvereniging.

De Moermanmethode wordt door ons beschouwd als een simplistische en anachronistische vorm van 'kankerbehandeling' en blijkens uw uitspraken in bovengenoemde publikaties, waarin u spreekt van 'onvoldoende wetenschappelijke gegevens over het genezend effect van de Moermantherapie', deelt u deze mening. De argumentatie, die u in de artikelen geeft om desniettemin Moerman-aanhangers een communicatietraining te geven, overtuigt ons niet. Natuurlijk is bekend, dat veel patiënten behoefte hebben om zelf iets aan hun genezingsproces bij te dragen. Findley, sprekend over het placebo-effect, zei al lang geleden: *'Man in distress wants action - rational if possible of course, but irrational, if necessary, rather than no action at all'.* De vraag is of artsen en een instantie als de uwe deze irrationele activiteiten moeten ondersteunen of zelfs maar het voordeel van de twijfel gunnen.

Irrationele behandelwijzen, zoals de Moermanmethode, hebben ook nadelen en zijn soms zelfs schadelijk. Voor allen geldt dat zij vaak valse hoop bieden, waarna de ontgoocheling later des te groter is. Voor het dieet geldt bovendien, dat het betrekkelijk onsmakelijk is, vrij duur en zeker arbeidsintensief in de bereiding. Het leidt bij die patiënten, die zich zeer strikt aan het dieet wensen te houden, dan ook tot zeker sociaal isolement, want vrienden en kennissen (en horeca) zullen veelal niet in staat zijn aan de strenge eisen van het dieet te voldoen.

Het wetenschappelijk onderzoek naar de effectiviteit van de Moermanmethode is een afgesloten hoofdstuk, maar samenwerking van NKB met Moerman-artsen zal door hen zeker als een vorm van legitimatie worden beschouwd en gebruikt. 'Als er helemaal niets in de Moermanmethode zou zitten, dan zou de NKB toch niet met ons samenwerken', zo horen wij Moerman-artsen al beweren. En zo ligt misleiding van patiënten toch weer op de loer.

Wij hebben meestal grote waardering voor de activiteiten van de NKB en het KWF en bewaren ook goede herinneringen aan uw steun bij de organisatie van het symposium 'Alternatieve behandelwijzen en kanker' van 27 november 1992. Maar adeldom verplicht! En juist daarom betreuren wij de te toeschietelijke houding van het NKB jegens een zinloze en bijna als folkloristisch te beschouwen benadering als die van wijlen Cornelis Moerman. Wij dringen bij u aan op meer distantie tot de Moermanvereniging en verzoeken u in elk geval in de toekomst van actieve ondersteuning en opleiding van hun medewerkers af te zien. Sterrekundigen zullen soms tolerant staan ten opzichte van astrologen en sterrewichelaars, maar dat zij hen hun ruimtekijkers ter beschikking stellen, dat is toch ook onvoorstelbaar.

Op een loopeend

De doodsangst in het algemeen
dreef vaak een loopeend te Geleen
naar hele dokters en naar halve
om kwak met zich te laten zalven.
Die garandeerden hem spontaan
zijn levenslange voortbestaan.

De dichter **Kees Stip,** uit wiens serie Het Grote Beestenfestival dit gedicht afkomstig is, ontving op 30 april 1995 het officierschap in de Orde van Oranje-Nassau. Hij accepteerde de onderscheiding volgaarne, hoewel hij eens uitriep, toen hij journaalbeelden zag van de paus die bromfietsen zegende: 'Solex Deo Gloria!'.

P.W. Vree; Voorschoten

In het vorige *Actieblad* (op pagina 8) kwam de hoofdinspecteur farmacie en medische technologie ter sprake. Zijn naam werd onjuist vermeld, deze luidt P.W. Vree (en dus geen De Vree!). Daarnaast werd op pagina 12 gesteld, dat de conferentie, die door Bügel werd beschreven zou hebben plaatsgehad in Winschoten. Dat moet zijn Voorschoten.

Begunstiger

Door schenking van een donatie aan de Vereniging, in deze kostbare tijden (procederen) verkreeg de heer mr. J.P.Jager uit Haarlem de status van begunstiger.

Een lavementje meer of minder

Wie maakt er zich zorgen om?

In de gewone praktijk van de geneeskunde is het algemeen gebruikelijk, dat men zijn activiteiten staakt in het jaar, waarin de vijfenzestigjarige leeftijd wordt bereikt. Op hoge uitzonderingen na zullen ook ziekenfondsen en verzekeraars artsen van boven de vijfenzestig geen contracten meer aanbieden. In de alternatieve geneeskunde gelden deze beperkingen niet, zodat een man als Robert Linschoten, arts voor natuurgeneeskunde te Utrecht, zijn praktijken nog rustig voortzet ondanks het feit, dat hij thans 67 jaar oud is. Linschoten verkreeg in 1988 nationale faam, toen hij - als een van de zeer weinige alternatieve artsen, die lid zijn van de KNMG - een klacht indiende tegen Van der Smagt, die in *Medisch Contact* een kritisch artikel over alternatieve behandelmethoden had gepubliceerd. Na de Pyrrhus-overwinning, die hij toen behaalde (de klacht werd gegrond verklaard, maar leidde tot de affaire-van der Smagt met aanscherping van de KNMG-gedragsregels met betrekking tot alternatieve behandelmethoden), is het wat stil geworden rond de natuurgenezer.

In de periode voor Pasen kwam *De Volkskrant* met een goedgetimed artikel over een van Linschotens favoriete geneeswijzen: sapvasten, liefst gecombineerd met lavementen (clysma's). Linschoten begon, blijkens het interview, al elf jaar geleden met het organiseren van vastenkuren. Thans opereren er inmiddels zo'n veertig 'deskundigen' op deze markt, maar over hun kwaliteiten wil Linschoten geen oordeel geven. Hij wisselt alleen ervaringen uit met Hans Waning uit Leiden, de enige andere arts met ervaring op dit terrein. Deze laatste schreef over zijn techniek het boek *Alles over vasten. Reinigen tot in je kern.*, uitgegeven bij uitgeverij Ankh Hermes (nomen est omen). In de oude volksabdij te Ossendrecht organiseert Waning vastenweken, voor mensen die 'in principe gezond zijn', à raison van 695 gulden. Meestal verschijnen er zo'n twintig deelnemers per keer.

Dauwtrappen in het gras

Linschoten organiseert zijn vastenweken in een Noordlimburgs hotel: Rooland te Arcen. Kosten per week: 950 gulden per week. De dagen beginnen met dauwtrappen in het gras rond het hotel, waarbij - aldus ex-verpleegster en nu natuurgeneeskundig assistente Marijke Bugter - 'je via reflexpunten op je voetzolen al vast je inwendige organen tot reiniging aanzet'. Tussen de eetmeditaties, verlevendigd met rustgevende muziek uit de cd-speler, is er gelegenheid tot kennisneming van spirituele lectuur, onder andere van Bhagwan Sree Rajneesh, van wie Linschoten eertijds volgeling was.

Nu de New Age-trend zelfs onder yuppies en zakenlieden epidemische vormen heeft aangenomen, organiseert ook het Amsterdamse holistisch cursuscentrum Oibibio, gesitueerd in een duur pand tegenover het CS, vastenkuren. Deze duren echter slechts een dag. Linschoten wil het verlies lijdende Oibibio, dat blijkens een bericht in *De Volkskrant* (30 april 1995) anderhalf jaar na zijn begin negentien medewerkers moest ontslaan (men had 160 mensen in dienst!), niet te hard vallen met zijn kritiek. Toch vindt hij één dag te kort: vijf tot zes dagen zouden nodig zijn om echt effect te kunnen hebben. Bovendien zou Linschoten er 'beslist een lavement bij doen'. Als hij zelf een dag vast, bijvoorbeeld bij een opkomende griep, spoelt hij zijn darmen met zo'n anderhalve liter lauw water. De darmspoeling is een zeer oud geneesmiddel dat in de vergeethoek is geraakt. 'De Essenen deden het al en ook in de Ayurveda was het bekend. Ze gebruikten er een uitgeholde kalebas voor, met een tuitje dat in de anus ging. Degene die het lavement kreeg ging voorover staan en een ander hield de kalebas vast.'

Maar goed dat er in alternatieve geneeskunde geen strikte leeftijdsgrenzen voor praktiserende artsen worden aangehouden, want wat zou er anders toch een schat aan waardevolle kennis verloren gaan.

Opmerkelijk

De discussie of de anticonceptiepil in het ziekenfondspakket moet blijven, heeft vele pennen in beroering gebracht. Opmerkelijk was de laatste alinea van een stuk in NRC/Handelsblad van 4 april 1995, waarin redacteur Wim Köhler, meestal erg mild t.o.v. de homeopathie, het volgende schrijft (hij is voorstander van eliminatie van de pil uit het verstrekkingenpakket): 'Het enige bezwaar tegen de pil bij de drogist is wellicht de drogist zelf. Wie wel eens bij Trekpleister, Etos of een grote DA-drogist naar paracetamol heeft gevraagd en daarop ongevraagd het advies kreeg om maar echinaforce of nysileen aan te schaffen, zal weinig vertrouwen hebben in de kennis en voorlichtingskunde binnen het drogistenbedrijf. Gelukkig bestaat er geen homeopathische pil.'

Het heeft er de schijn van dat bij Köhler, wiens stukken over de gewone medische onderwerpen altijd uitstekend zijn (hij ontving daarvoor op 19 juni de Medisch Wetenschappelijke Prijs van het Van Walree Fonds), nu eindelijk met betrekking tot de alternatieve geneeswijzen de verstandskiezen beginnen door te breken. En dat mag tot tevredenheid stemmen.

Tenniselleboog

Te gek voor woorden: Een overheidssubsidie van bijna 2,5 miljoen aan de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Artsenfederatie Alternatieve Geneeskunde ten behoeve van onderzoek naar de: "Effektiviteit van acupunctuur bij tenniselleboog: een gerandomiseerd, placebo-gecontroleerd onderzoek". Het onderzoek zal plaatsvinden in samenwerking met het Academisch Ziekenhuis Rotterdam.

Er zijn verschillende onderzoekingen geweest naar het effekt van acupunctuur. Staatssecretaris Hendriks vroeg in 1977 aan de Gezondheidsraad een advies over acupunctuur. De strekking van het rapport luidde dat van acupunctuur geen genezing van ziekte verwacht mocht worden. Alleen pijnbestrijding door middel van acupunctuur kreeg het voordeel van de twijfel.

In het tegenwoordige China is de acupunctuurverdoving vrijwel overal verdrongen door de moderne westerse anaesthisietechnieken.

Jammer dat er (weer) zoveel geld over de balk wordt gegooid...

Volkskrant vond reactie op artikel homeopaat te scherp

Als de vos de passie preekt, boer pas op je kippen. Dat spreekwoord kwam bij mij op toen ik op de Forumpagina van *De Volkskrant* van 14 maart 1995 het betoog las van de homeopathisch arts Lex Rutten. Als een homeopaat wil helpen de kwakzalverij te bestrijden, dan is waakzaamheid geboden. Snel verder lezend vernamen wij dat 'starre afwijzing van alternatieve geneeswijzen niet goed is', dat het 'kaf van het koren gescheiden moet worden' en dat 'erkennen van de homeopathie bestrijden van kwakzalverij is'.

De homeopathie blaakte begin 1995 van zelfvertrouwen: daarvan getuigde niet alleen Rutten met zijn afgrondelijke betoog, waarover straks meer. Een ander symptoom van dat blakende zelfvertrouwen der homeopaten vormde uiteraard de brutaliteit van VSM, die zelfs de hulp van de rechter inriep om kritici van homeopathie en andere alternatieve geneesmiddelen definitief het zwijgen op te leggen. Omdat de rechterlijke uitspraak toen nog niet gevallen was en te meer, daar Rutten zich in zijn stuk nadrukkelijk richtte tot 'fanatieke bestrijders van alternatieve geneeswijzen', waarbij hij kennelijk op onze Vereniging doelde, hebben wij *De Volkskrant* voorzien van een ingezonden reactie.

Na een korte uiteenzetting over de essentie van de homeopathische bereidingswijze van geneesmiddelen, wezen wij op de twee vaste kenmerken van alternatieve geneeswijzen: de werkzaamheid is niet aangetoond en de theorie is meestal absurd. Deze kenmerken treffen wij ook aan in de homeopathie.

Een doorzichtige smoes

Wat Rutten over het wetenschappelijk onderzoek schreef, dat was ronduit misleidend. Het veelgenoemde excuus, dat alternatieve genezers geen goede infrastructuur hebben voor dat soort onderzoek, noemden wij een doorzichtige smoes.

'Nuttige aanwinsten in de geneeskunde hebben helemaal geen extra ondersteuning nodig van subsidie of fondsen voor ontwikkelingsgeneeskunde. Penicilline, lachgas, morfine, de chirurgie en al die vooruitgang waarover Rutten in zijn inleiding zo te spreken was, hebben het allemaal op eigen kracht gered en waarom? Omdat zij effectief zijn gebleken! De medische wetenschap is een open en competitief systeem, dat waardevolle methoden en inzichten snel en gretig accepteert en incorporeert. Bij het wetenschappelijk onderzoek is positieve discriminatie van absurde of anderszins kansarme theorieën niet gewenst. De miljoenen guldens WVC-subsidie die, sinds Muntendam daartoe adviseerde, daaraan zijn toegekend: het bleek weggegooid geld. Tot ontdekking van nuttige zaken in het alternatieve geneeskunde heeft het niet geleid. Rutten weet dat, maar zwijgt erover! Wel citeert hij een onderzoek uit de Maastrichtse groep, die alle onderzoekingen (vanaf 1965 tot 1991) naar de waarde van homeopathie heeft bekeken. Volgens Rutten zouden daarbij "sterke aanwijzingen voor de werkzaamheid van de homeopathie zijn gevonden". Hij liegt hier schaamteloos, want hij weet ongetwijfeld dat de voornaamste onderzoeker uit die groep, Knipschild, kort daarna in *Medisch Contact* schreef, dat volgens hem homeopathie flauwekul is. Een ander groot onderzoek uit 1993, wederom met vele tonnen WVC-subsidie begunstigd, aan de Vrije Universiteit leverde een negatief resultaat op voor de homeopathie als behandelwijze voor kinderen met snotneuzen en keelontstekingen. Rutten kent het ongetwijfeld, maar verkoos daarover te zwijgen'. Dat schreven wij allemaal in onze reactie aan *De Volkskrant*.

Zij scoren liever bij de leek

De denigrerende uitlatingen van Rutten over het wetenschappelijk gehalte van de artikelen in het *Nederlands Tijdschrift van Geneeskunde* onderstreepten, dat homeopaten liever scoren bij de leek in plaats van bij hun tot oordelen bevoegde collega's. Hij hoopt bij de krantelezer de weerklank te vinden, die hij in de medisch-wetenschappelijke wereld niet kan bewerkstelligen. Ook zijn pleidooi voor tevredenheidsonderzoek bij de consument van alternatieve behandelwijzen wijst in diezelfde richting.

Rutten's betoog over de waarde van het artsdiploma voor de praktiserend homeopaat vormde een doorzichtige oratio pro domo. Het tuchtrecht is inderdaad nuttig voor de kwaliteitsbevordering van het medisch handelen door de arts en dat onderscheidt het van de bandeloze en ongecontroleerde beroepsuitoefening door de zogenaamde alternatieve 'therapeuten'. Maar Rutten verzuimde natuurlijk te vermelden, dat nog in december 1994 en januari 1995 twee homeopathisch artsen (resp. uit Groningen en Utrecht) door de tuchtrechter uit hun beroep werden gezet. En hij wees evenmin op de homeopathisch therapeut, die in december 1994 tot acht maanden gevangenisstraf werd veroordeeld wegens medeverantwoordelijkheid voor de dood van een suikerpatiënte? Homeopathie kan levensgevaarlijk zijn.

Een pseudo-democratisch argument

Dat de gebleken 'maatschappelijke behoefte' aan alternatieve behandelwijzen (Rutten) een argument zou moeten zijn om het wetenschappelijk onderzoek daarnaar verder krachtig te stimuleren, ook dat is een redelijk klinkend, maar in wezen pseudo-democratisch argument. Dan zou immers ook de overduidelijk 'gebleken behoefte' aan bij voorbeeld drugs, prostitutie, tabak en alcohol voor de overheid een prikkel moeten zijn tot bevordering van die ondeugden. Irrationele en soms regelrecht ongewenste voorkeuren van de burger kunnen in een open samenleving misschien worden getolereerd, maar dat zij automatisch gestimuleerd moeten worden via een 'geïntegreerd beleid', dat is natuurlijk onzin.

'Met starre afwijzing van alternatieve geneeswijzen bestrijd je kwakzalverij niet, aldus Rutten. Maar in beide gevallen gaat het om behandelwijzen, waarvan het nut niet is aangetoond en wie kan nu eens ondubbelzinnig het verschil tussen kwakzalverij en alternatief genezen uitleggen? En "het kaf moet van het koren worden gescheiden", maar wie ziet er überhaupt koren onder het kaf? En de "kwakzalverij bestrijden door erkennen van de homeopathie" (Rutten), dat is de wereld op zijn kop. Bestrijden van kwakzalverij anno 1995 betekent niet meer of minder dan: "De alternatieve geneeswijzen de wereld uit, te beginnen met de homeopathie!" Dit schreven wij allemaal aan *De Volkskrant*, maar het bleek vergeefse moeite. De redactie van de Forumpagina achtte onze stellingname echt te scherp en wees erop dat homeopathie maatschappelijk aanvaard is. 'Ongeschikt derhalve voor publikatie, maar een andere keer houden wij ons van harte aanbevolen', aldus de redacteur. En dankzij die beslissing zit Rutten nu maar te denken, dat niemand iets tegen zijn betoog heeft kunnen inbrengen en blijven de minder ingewijde Volkskrant-lezers onkundig van de door hem gedebiteerde onwaarheden. Het zij zo.

C.R.

Hop paardje, hop!

Het is begonnen in de humane geneeskunde, maar ze duiken nu ook steeds meer op in de diergeneeskunde: natuurprodukten en homeopathie. Zo wordt al enige tijd door de firma Lieve het produkt P.F. Strongex-Horse in omloop gebracht ter bestrijding van worminfecties bij paarden. Volgens de bijsluiter betreft het een 'uniek breedwerkend natuurpreparaat ter bestrijding van maag-, darm- en longwormen bij paarden'. Als werkzame stoffen vermeldt de bijsluiter 'Toemid, Solium, Tucrium, Scor, China, Aspidum Film, Acil Muriaticum, Sabadilla en Namala etc. De fabrikant heeft het middel aangemeld bij de Veterinaire Dienst om het te laten opnemen in de Lijst van Homeopathische Diergeneesmiddelen.

Twee onderzoekers van de vakgroep Infectieziekten en Immunologie uit Utrecht namen de moeite om de waarde van het produkt te testen. Het onderzoek is interessant, omdat door homeopaten vaak het argument wordt gehanteerd, dat de werkzaamheid van homeopathie bij dieren wel bewijst, dat homeopathie toch echt niet alleen suggestie of placebo-therapie kan zijn. Men gaat er dan vanuit, dat dat soort genezingen bij dieren aan de orde van de dag zouden zijn. Op die argumentatie zijn altijd meerdere tegenwerpingen mogelijk: ten eerste kunnen dieren niet klagen en het oordeel over de ziekte van het dier zal veelal door het baasje worden gegeven, die wel degelijk gevoelig is - zeker na betaling van een fors bedrag - voor het placebo-effect van de homeopathie. Daarnaast, een tweede argument, komen door het natuurlijk beloop van ziekten ook bij dieren onverwachte genezingen voor.

Een bevriend dierenarts vertelde ons eens het volgende verhaal. Hij was door een boer bij een zieke koe geroepen en inderdaad zag het er voor het dier niet goed uit. Een exacte diagnose kon niet gesteld worden, maar het dier was er slecht aan toe en er werd reeds gesproken over het afmaken van het dier. Voor de zekerheid, en om het later eventueel nog te kunnen gebruiken bij de analyse van het ziektebeeld, nam de dierenarts wat bloed af van het zieke dier. Het verdere beloop zou voorlopig worden afgewacht. De volgende dag werd de dierenarts enthousiast opgebeld door de boer met de mededeling, dat het dier al weer liep te dartelen door de wei en dat volledig herstel leek te zijn opgetreden. 'Dokter, vertelt u mij eens wat voor fantastisch middel u gister aan mijn koe heeft toegediend!', aldus de dankbare veehouder.

De Pulsatilla-hond en andere diersoorten

De Utrechtse onderzoekers publiceerden hun bevindingen in het *Tijdschrift voor Diergeneeskunde,* afl. 13 in 1994: het homeopathische middel had geen statistisch significant effect op de hoeveelheden wormen, die in de paardepoep werden aangetroffen! Het preparaat was, volgens de onderzoekers Boersma en Saedt, vooral 'waardevol voor de leverancier, want het middel kostte wel *f* 19,50 per injector'. De firma, in de gelegenheid gesteld te reageren, wenste van dat recht geen gebruik te maken. Ook van de zijde van de Groep Veterinaire Homeopathie van de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde (die bestaat echt!) kwam geen enkele reactie. En dat terwijl deze Groep tezamen met de firma VSM (van alle markten thuis!) nog wel zo'n luxe uitgevoerd **Compendium Veterinaire Homeopathie** heeft uitgegeven, waarin werkelijk kostelijke ziektegeschiedenissen te lezen zijn over de Nux Vomica-hond, de Pulsatilla-hond, de Lachesis-kat, enzovoorts.

Zo werd op 18 maart 1986 een Pulsatilla-hond klachtenvrij en zelfs opgewekt, wat zij vroeger nooit was, na inname van 5 korrels Pulsatilla 10M. Triest daarentegen werden wij van de gebeurtenissen op 4 december 1984, toen buiten medeweten van de behandelend homeopathisch dierenarts een bastaard Mechelse herder van het Nux Vomica-type werd geëuthanaseerd omdat de voorgeschreven Nux Vomica D30 geen enkele invloed had gehad op de hypernerveuze en paniekerige gedragingen van het dier. Geïnteresseerden in meer van deze aangrijpende casuïstiek moeten het Compendium aanvragen bij de firma VSM te Alkmaar. Dan weten zij tenminste ook wat er aan de hand is als een koe gericht met poten of kop de injectiespuit uit je hand slaat: dan heeft u duidelijk te maken met een Aurum metallica-koe. De verleiding om uit het Compendium verder nog te citeren, zal hier worden weerstaan, maar wij beloven de dierenvrienden onder onze lezers nog meer veterinaire kwakzalverij in toekomstige edities van dit blad. Blijf opletten!

"Uw aura is ontzettend dof!"

De Volkskrant was lange tijd een krant met een zachte onderbuik: veel aandacht voor querulanteske maatschappijkritici - van het type dat over de hekken van militaire vliegvelden klimt - voor geitewollen vegetariërs, voor zeer principiële dienstweigeraars, voor homosexuelen, die niet alleen wilden trouwen, maar dat huwelijk ook nog het liefst op een kerkelijk altaar zagen ingezegend en als het even kon ook nog bekroond met een talrijk kroost, waarvoor dan wel een truc moest worden bedacht, die in het ziekenfondspakket thuis hoorde. Ook de welzijns- en streetcornerwerkers konden op warme sympathie van *De Volkskrant* rekenen. In de jaren tachtig veranderden deze zaken en mede dankzij het adjunct-hoofdredacteurschap van Jan Blokker ('Ben ik wel links genoeg?') werden sindsdien veel van dit soort onderwerpen aanzienlijk afstandelijker behandeld.

De elders in dit *Actieblad* beschreven opening van de Forumpagina voor de hardcore-homeopaat (in de omgeving van Tilburg wereldberoemd wegens zijn behandeling van exhibitionisten. Het recept is geheim, maar wij gokken op **Caran d'Ache D 30**) Rutten zou kunnen betekenen, dat de jaren zestig weer terugkeren in het blad, maar gelukkig beschikt de krant nu over een dagelijks verschijnende strip, getiteld Sigmund. Deze strip van Peter de Wit gaat over een dokter (waarschijnlijk een psychiater), die een gesprek voert met een patiënt. Twee van die dialogen willen wij u niet onthouden:

Patiënte: 'Men zegt dat ik een dof aura heb'.

Sigmund: 'Inderdaad. Uw aura is ontzettend dof! U moet driemaal daags in lotus houding gorgelen met ochtendurine'.

Patiënte: 'Dank u, dokter!'

Sigmund: 'Ik ben echt gegroeid als arts. Vroeger had ik zo iemand nog vierkant uitgelachen'.

Medio april verscheen de volgende parel:

Patiënt: 'Ik eet alleen gekookt zeewier. Ik drink uitsluitend SMART DRINKS. Ik ren elke dag 25 kilometer met Tibetaanse klankschalen op de walkman. Elke nacht slaap ik in een zoutwatercabine. Et voilà!' (toont zijn gezonde borstkas).

Sigmund: 'Tjonge. Een zieke geest in een gezond lichaam'.

Met Sigmund in zijn kolommen valt het met De Volkskrant voorlopig nog best mee. De oppositie tegen hedendaagse kwakzalvers, die op de Forumpagina publiceren, kan met een gerust hart aan hem worden overgelaten. Hulde voor Peter de Wit!